

Temeljni kapital dioničkog društva

Mrčić, Nina Paula

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:393236>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Student:

Nina Paula Mrčić

DIPLOMSKI RAD

Temeljni kapital dioničkog društva

Kolegij:

PRAVO DRUŠTAVA

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Tomislav Jakšić

Zagreb, 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Nina Paula Mrčić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

NINA PAULA MRČIĆ

(potpis studenta)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. MINIMALNI TEMELJNI KAPITAL I USKLAĐENJE TEMELJNOG KAPITALA	2
3. ULOGA TEMELJNOG KAPITALA I NAČELA	4
4. POVEĆANJE TEMELJNOG KAPITALA	6
4.1. <i>Povećanje temeljnog kapitala ulozima</i>	6
4.2. <i>Uvjetno povećanje temeljnog kapitala</i>	10
4.3. <i>Zamjenjive obveznice i obveznice s promjenjivim kamatama</i>	12
4.3. <i>Odobreni temeljni kapital</i>	13
4.5. <i>Povećanje temeljnog kapitala iz sredstava društva</i>	14
5. SMANJENJE TEMELJNOG KAPITALA	15
5.1. <i>Redovito smanjenje temeljnog kapitala</i>	16
5.2. <i>Pojednostavljeno smanjenje temeljnog kapitala</i>	17
5.3. <i>Smanjenje temeljnog kapitala povlačenjem dionica</i>	18
5.4 <i>Zaštita vjerovnika prilikom smanjenja temeljnog kapitala</i>	19
7. ZAKLJUČAK	19
8. LITERATURA	21

1. UVOD

Društvo je privatnopravna zajednica usmjerena postizanju određenog zajedničkog cilja, a sastoji se od osoba udruženih temeljem pravnog posla. Ono je pravna osoba, odvojena od svojih članova.¹ Trgovačko društvo u kojem članovi sudjeluju s ulozima u temeljnom kapitalu podijeljenom na dionice, naziva se dioničko društvo.² Temeljni kapital bitno je obilježje društva kapitala, izražava se u novcu, a njegovu vrijednost čine svi ulozi koji moraju biti uplaćeni od strane članova društva do iznosa temeljnog kapitala propisanog statutom.³

Dioničko društvo ima niz prednosti naspram ostalih društava. Temeljni kapital se relativno lako može steći, odnosno povećati, jer investitori češće ulažu novac u dionice, u usporedbi s ostalim vrijednosnim papirima, računajući da će im kamate donijeti dostatan prihod. Na taj način se dionička društva s gospodarskom vizijom mogu lakše upuštati u skupe dugoročne gospodarske poduhvate. Sama difuzija rizika dodatni je faktor koji privlači investitore koji će, ako nisu u početku sigurni u opstojnost projekta, svoje uloge, koji najčešće čine nešto manji iznos, uložiti na adrese većeg broja društava. Na taj način, dugoročni rizik u koji se ne bi upustio ni jedan dobar gospodarstvenik, postaje kratkoročni rizik manje mase kapitala. Dioničari imaju fluidniji položaj od članova ostalih društva jer dionicom mogu slobodno raspolagati, a da pritom nisu vezani za članove društva drugim sponama.⁴

Tema ovog rada je „život“ temeljnog kapitala u dioničkom društvu. Dioničko društvo je kronološki gledano prvi pojavni oblik društva kapitala koji danas, u usporedbi s ostalim društvima kapitala, predstavlja njegov najstroži oblik. Temeljni kapital ima središnju ulogu u društvima kapitala koji stvara temelj za postizanje zacrtanog dugoročnog poslovnog cilja društva, koji najčešće nadilazi životni vijek običnog čovjeka. Kroz prikaz uloge temeljnog kapitala, načela unosa i održanja temeljnog kapitala, minimalnog iznosa temeljnog kapitala, načina povećanja i smanjenja temeljnog kapitala, teži se prikazati tijekom njegova „postojanja“ s osvrtom na gospodarske prednosti dioničkog društva koje počivaju upravo na temeljnom kapitalu. Rad se dotiče i aktualne teme prenominacije temeljnog kapitala iz kune, u novu nacionalnu valutu, euro te ukazuje na problematiku istog.

¹ Barbić J., *Pravo društava, knjiga prva, opći dio*, Organizator, Zagreb, 2006.

² Zakon o trgovačkim društvima (dalje u tekstu: ZTD) NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23, čl. 159/1

³ Barbić J. ; *Pravo društava, knjiga druga, društva kapitala, svezak I., dioničko društvo*, Organizator, Zagreb 2020., str. 36.

⁴ Jurin, I., *Gospodarsko značenje dioničkog društva*, Ekonomska misao i praksa, Sveučilište u Dubrovniku, god. XII., br. 2, 2004., str. 204. – 207.

2. MINIMALNI TEMELJNI KAPITAL I USKLAĐENJE TEMELJNOG KAPITALA

Obilježje dioničkog društva koje ga razlikuje od ostalih društava je to da je njegov temeljni kapital podijeljen na dionice. Najniži iznos koji dioničari moraju unijeti na ime temeljnog kapitala iznosi 25.000,00 eura, dok minimalni nominalni iznos dionice mora iznositi barem 1 euro.⁵

Republika Hrvatska je 2023. godine uvela euro kao službenu valutu, dovevši do zanimljive anomalije. Naime, novi Zakon o izmjenama Zakona o trgovačkim društvima propisuje da sva dionička društva moraju provesti usklađenje temeljnog kapitala, točnije, pretvoriti iznos iz hrvatske kune u euro, u skladu s tečajem propisanim Zakonom o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj. Postupak usklađenja se može provesti na jedan od tri načina : prvom promjenom temeljnog kapitala, podjelom, donosno spajanjem dionica ili zamjenom dionica s nominalnim iznosom u dionice bez nominalnog iznosa. Usklađenje se vrši zaokruživanjem iznosa na najbliži cijeli broj. Taj postupak će svakako dovesti do manjka ili viška iznosa temeljnog kapitala u odnosu na njegov iznos prije prenominacije. Novonastalu problematičnu situaciju moguće je riješiti povećanjem ili smanjenjem temeljnog kapitala. Za ovu izmjenu statuta, zakon propisuje iznimku odredbe o kvorumu, naime, potrebna je samo obična većina. U ovom slučaju prilikom donošenja odluke sudjeluju i imatelji povlaštenih dionica bez prava glasa te za valjanost nije potrebna, i kad bi bila propisana statutom, posebna odluka dioničara koji odlučuju na posebnoj skupštini. Propisan je objektivni rok za usklađenje u trajanju od 1 godine za sva dionička društva. Zanimljivo je da je zakonom bio propisan duži rok za d.o.o., u trajanju od 3 godine, koji je brisan sljedećim izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, za razliku od roka propisanog za d.d. koji je ostao neizmijenjen. Dionička društva tako još uvijek, za sa slučaj prekoračenja objektivnog roka, mogu biti izbrisana po službenoj dužnosti. Usklađenjem ne smije doći do oštećenja dioničara u njihovim pravima, no moguće je umanjiti njihova prava, ali samo uz njihovu izričitu suglasnost ovjerenu kod javnog bilježnika.⁶

Svi ostali koraci u potpunosti su jednaki onim propisanim ZTD-om za povećanje i smanjenje temeljnog kapitala, ovisno o tome hoće li društvo usklađenjem povećati ili smanjiti temeljni kapital, o kojima će biti govora kasnije.

⁵ ZTD, čl. 161.

⁶ Zakon o izmjenama Zakona o trgovačkim društvima NN 114/2022, čl. 21.

Ovo nije prvi put da dolazi do prenominalne temeljnog kapitala. Naime, 1994. godine bilo je moguće, usprkos pravilu da se nominalni iznos dionica i iznos temeljnog kapitala izražavaju u nacionalnoj valuti, izdati dionice s nominalnim iznosom u stranoj valuti. Tad važeći Zakon o vrijednosnim papirima dopustio je tu iznimku, a tadašnji ZTD počivao je na teoriji stečenih prava, koja je dopustila da do prve slijedeće izmjene statuta nominalni iznosi dionica ostanu u stranoj valuti. Tad su se pojavili isti problemi prilikom usklađivanja kao i danas. Naime, društvo je trebalo preračunati iznose izražene najčešće u DEM u kune koristeći tečaj koji je tada odredila Hrvatska narodna banka, odnosno devizno tržište. Kako bi sanirali velike oscilacije u iznosima, prvo se množio nominalni iznos dionica s višekratnikom broja sto, a onda se temeljni kapital određivao zbrajanjem nominalnih iznosa. U praksi je bilo teže postići ekvivalentne iznose prije i nakon prenominalne jer bi bilo potrebno da i nominalni iznosi i temeljni kapital završavaju s velikim brojem nula. Društvo je prilikom prenominalne imalo dvije opcije kako bi razlika u iznosu temeljnog kapitala prije i nakon prenominalne ostala što manja, moglo je ili postojećem broju dionica povećati nominalni iznos ili povećati broj dionica s manjim nominalnim iznosom od dosadašnjeg. Ako se zadrži isti broj dionica, njihov nominalni iznos nakon množenja s višekratnikom broja sto, dovest će do toga da će se broj dobiven množenjem, morati zaokružiti na određeni veći ili manji iznos, što će nakon zbrajanja utjecati i na iznos temeljnog kapitala koji će biti veći ili manji od iznosa prije prenominalne. Ako pak društvo poveća broj dionica, time nastaju manja odstupanja u visini temeljnog kapitala. Prilikom preračunavanja iz strane valute, nakon množenja s višekratnikom, do zaokruživanja će doći kod nekih dionica. Primjerice, umjesto jedne dionice nominalnog iznosa 100 DEM, izdale su se 4 dionice u iznosu 100 HRK, te je do zaokruživanja na više je došlo samo na jednoj. U slučaju da se zaokruživalo na niže, umjesto jedne dionice koja glasi na 100 DEM, izdale su se tri dionice nominalnog iznosa 100 HRK s minimalnim smanjenjem temeljnog kapitala. Taj će postupak prouzročiti manje odstupanje u visini temeljnog kapitala prije i nakon prenominalne. Postupak je kao i danas, bio propisan ZTD-om.⁷

⁷ Barbić J. ; *Uloga temeljnog kapitala ; Vladavina prava*, Zagreb, 2000., god. IV, br. 3-4, str. 55.- 56.

3. ULOGA TEMELJNOG KAPITALA I NAČELA

Zakon propisuje pravila koja osiguravaju sam unos temeljnog kapitala i njegovo održanje. No, niti jedan vjerovnik nije u potpunosti zaštićen time. Lošim raspolaganjem može se vrlo lako smanjiti imovina društva te zakinuti vjerovnike za njihove tražbine.⁸

Ulog svakog dioničara može biti u novcu, odnosno stvarima ili pravima, a potonje samo ako im je moguće utvrditi gospodarsku vrijednost. Ako stvari i prava koja se ulažu u društvo nisu određena statutom društva, uz navođenje konkretne osobe ulagača i nominalni iznos, odnosno broj dionica koje ulagač stječe za taj ulog, svi ugovori o ulaganju stvari i prava bit će bez učinka te će dioničar ipak morati svoj ulog uplatiti u novcu.⁹ Ako je ulog ipak u stvarima i pravima, kao dodatnu sigurnost ZTD propisuje da vrijednost stvari i prava mora biti procijenjena od strane revizora osnivanja, o čemu se mora sastaviti pisano izvješće.¹⁰ Samo ako je njihova vrijednost već procijenjena od strane stalnog sudskog procjenitelja u zadnjih šest mjeseci, odnosno ako je određena ponderirana prosječna cijena vrijednosnih papira ili instrumenata tržišta novca kojim se trguje na uređenom tržištu, ne starija od tri mjeseca, oslobođeni su revizije osnivanja u tom segmentu. Izneseno vrijedi pod uvjetom da u međuvremenu nije bilo izvanrednih okolnosti koje su mogle utjecati na procijenjenu, odnosno ponderiranu vrijednost.¹¹

Temeljni kapital nije, kao što mnogi prvo pomisle, garancija vjerovnicima da će uspjeti namiriti svoje dugove. On je samo pokazatelj iznosa unesene vrijednosti u društvo u trenutku osnivanja, koji iskazuje koliki dio prava i obveza otpada na određenog člana. Iz navedenog, potpuno je razvidno kako temeljni kapital prema vjerovnicima nema jamstvenu funkciju, već samo "orijentacijsku". Stoga je vrlo bitno osigurati barem njegovu minimalnu vrijednost u imovini društva, kako bi se na taj način postigao balans između osobne neodgovornosti člana društva i odgovornosti samog društva. Bitno je ne miješati pojam imovine, aktivu, koja se mijenja poslovanjem s pojmom temeljnog kapitala, koji čini jedan od elemenata pasive društva te je propisan statutom društva. Za podmirenje obveza je bitna upravo imovina jer se vjerovnici mogu uspješno namiriti iz nje, a ne iz temeljnog kapitala. Društvo je slobodno raspolagati imovinom proizvoljno u skladu s odlukom uprave, uz propisanu kočnicu obveze uprave da sazove skupštinu kad imovina društva padne ispod polovice iznosa temeljnog kapitala te je o tome obavijesti. Ako dođe do prezaduženosti, odnosno nesposobnosti za plaćanje uprava mora

⁸ Barbić J. ; op. cit. (bilj. 3), str. 52.

⁹ ZTD, čl. 176., st. 1-4.

¹⁰ ZTD, čl. 183.

¹¹ ZTD, čl. 185.a

bez odgađanja zatražiti da se pokrene stečajni postupak te ne smije više obavljati plaćanja.¹² Aktiva nije stalna veličina, kao što je rečeno, mijenja se poslovanjem društva. Raspolaganje imovinom rezultira njezinim restrukturiranjem jer iz imovine društva određena imovinska masa izlazi, a nova ulazi. To može dovesti, ovisno o kvaliteti donesenih odluka, do dobiti ili gubitaka u poslovanju društva.¹³

ZTD proklamira 2 načela kojima nastoji postići da se imovina društva ne spusti ispod iznosa temeljnog kapitala : načelo unosa temeljnog kapitala i načelo održavanja kapitala. S jedne strane nastoji obvezati članove društva da unesu iznos koji se na njih odnosi, s druge strane trudi se onemogućiti da se uplaćeni iznosi vrate uplatiteljima. ZTD navodi niz zabrana kojima se to osigurava, primjerice, zabranu oslobođenja dioničara od uplate uloga, zabranu izdavanja dionica *ispod pari*, zabranu upisivanja vlastitih dionica kao i stjecanja ili uzimanja u zalog istih, zabranu upotrebljavanja dobiti protivno propisanom redoslijedu, zabranu korištenja rezervi suprotno propisanom i sl. ¹⁴ Iz navedenog razvidno proizlazi, ako vjerovnik želi saznati imovinsko stanje društva, najtočnije informacije će dobiti uvidom u godišnja financijska izvješća određenog društva.

S druge strane, neovisno o poslovnoj strategiji i samoj uspješnosti poslovanja, odnosi u društvu koji proizlaze iz raspodjele temeljnog kapitala na dioničare, ostaju isti. Oni stječu upravljačka i imovinska prava samim sudjelovanjem preko nominalnih iznosa stečenih dionica. Članak 211. ZTD-a propisuje da pod jednakim uvjetima dioničari imaju jednak položaj u društvu, čime sudjelovanje njihovih dionica u temeljnom kapitalu društva određuje njihov položaj kako u odnosu na druge dioničare, tako odnos prema samom društvu. Dioničari neovisno o tome jesu li uplatili nominalni iznos ili iznos *iznad pari* stječu jednaka prava kao i ostali dioničari. Eventualni *agio* postaje vlastita imovina društva koja ne ulazi u temeljni kapital, već ulazi u rezerve kapitala društva. Na taj način ne dolazi do nesrazmjera u pravima dioničara koji drže dionice istih nominalnih iznosa, odnosno istih iznosa temeljnog kapitala koji se na njih odnosi, do kojih bi došlo kad bi unošenjem razlike u temeljni kapital.¹⁵ Uloga pravila koja se odnose na unos i održanje temeljnog kapitala je višestruka. S jedne strane pravila obvezuju dioničare da unesu njegov minimalni iznos, uz javnu objavu samog iznosa temeljnog kapitala. S druge strane osiguravaju da dioničari nakon unosa ne mogu sebi isplatiti natrag ono što je dano na ime uplate, niti si mogu isplatiti dividendu ako bi tako smanjili iznos temeljnog kapitala. Kad

¹² ZTD čl 251/1

¹³ Barbić J. ; op.cit. (bilj. 7), str. 65.

¹⁴ Barbić J. ; op. cit. (bilj. 3), str. 48.-51.

¹⁵ Barbić J. ; Ibid., str. 53.

bi dioničari i primili takve uplate, bili bi ih dužni vratiti, temeljem pravila o zabrani vraćanja uplaćenog uloga.¹⁶

4. POVEĆANJE TEMELJNOG KAPITALA

Temeljni kapital može se povećati vlastitim ili tuđim kapitalom. U slučaju kad se temeljni kapital povećava vlastitim kapitalom, novčani iznos za koji se povećava proistječe iz *agija* ili imovinske vrijednosti koju su dioničari unijeli u društvo te iz onog što je društvo ostvarilo svojim poslovanjem. S druge strane prilikom povećanja tuđim kapitalom, isti se pribavlja iz vanjskih izvora, poput kredita ili obveznica.¹⁷ Povećanje temeljnog kapitala predstavlja izmjenu statuta za koju je potreban pristanak tročetvrtinske većine temeljnog kapitala zastupljenog na glavnoj skupštini, pazeći pritom da dioničari svakog roda dionica, ako ih je društvo izdalo, očituju odvojenim glasovanjem ili glasovanjem na posebnoj skupštini.¹⁸ ZTD propisuje da se temeljni kapital može povećati ulozima, uvjetno, odobrenim temeljnim kapitalom te iz sredstava društva.

4.1. Povećanje temeljnog kapitala ulozima

Izdavanjem novih dionica, sa ili bez nominalnog iznosa, povećava se temeljni kapital društva ulozima. Temelj za ovaj način povećanja temeljnog kapitala je odluka glavne skupštine, uz koju mora donijeti i odluku o izmjeni statuta društva.¹⁹ Svi dotadašnji ulozi u društvo moraju biti uplaćeni u cijelosti, a ZTD dopušta samo minimalno odstupanje od toga pravila u vidu „neuplaćenog neznatnog dijela temeljnog kapitala“.²⁰ Neznatan dio iznosi jedan do pet posto, ovisno o veličini temeljnog kapitala. Princip određivanja tog postotka je jednostavan, što je temeljni kapital veći, postotak dopuštenog neznatnog dijela bit će manji. Sud neće upisati odluku u sudski registar ako se društvo ne bude pridržavalo ovog ograničenja.²¹

Odluka mora sadržavati iznos za koji će se temeljni kapital povećati. Taj iznos ne treba biti egzaktno određen, moguće je također odrediti interval ili maksimum povećanja te tako ostaviti

¹⁶ Barbić J. ; op.cit. (bilj. 7) str. 67.-68.

¹⁷ Barbić J. ; op.cit. (bilj. 3), str. 1429.

¹⁸ ZTD, čl. 301 st.2

¹⁹ Barbić J. ; op.cit. (bilj. 3), str. 1431.

²⁰ ZTD čl. 304 st.4

²¹ Barbić J. ; op. cit. (bilj. 3), str. 1432.

prostor za određivanje točnog iznosa nakon sumiranja stanja, ovisno o tome koliko je dionica upisano do isteka danog roka za njihov upis. Bitno je odrediti mjerila povećanja temeljnog kapitala kako uprava, odnosno upravni odbor, ne bi mogli interferirati svojom odlukom u iznos povećanja. Nadalje, odlukom se određuje i nominalni iznos dionica, koji ne može biti *ispod pari*. Ako se dionice izdaju *iznad pari*, glavna skupština mora odrediti minimalni iznos za koji će se izdati dionice, ali isto tako može ovlastiti upravu, odnosno upravni odbor da oni odrede iznos u postavljenim parametrima. Dospijeće, ako nije određeno odlukom, može odrediti i uprava, odnosno upravni odbor. Ako pak društvo izdaje dionice bez nominalnog iznosa, u odluci se treba naznačiti koliki dio temeljnog kapitala će nositi svaka dionica, pazeći da iznos ne bude *ispod pari*. Također, ako društvo želi dopustiti ulaganje stvari i prava, isti se moraju navesti u odluci, zajedno s informacijama o osobi čiji će to ulog biti te nominalnim iznosom, odnosno brojem dionica koje će steći. Kao i kod osnivanja društva, stvari i prava koje se unose u društvo na ime uplate uloga moraju biti pregledana od strane revizora.²² RegistarSKI sud provest će upis ako je prijava podnesena zajedno s izvještajem revizora te dodatnim pojašnjenima zašto dotadašnji ulozi nisu uplaćeni, ako takvih ima. Sama revizija se ne mora obaviti u slučajevima u kojima se ne mora obaviti ni prilikom osnivanja. Ipak, postoji mogućnost da dioničari koji čine minimalno pet posto temeljnog kapitala, ipak imenuju revizora i u tom slučaju. Sud navedeni zahtjev mora uzeti u obzir te ne može provesti upis dok u izvanparničnom postupku ne sasluša upravu društva i po potrebi, provede reviziju.²³

Društvo, čije su dionice uvrštene na uređenom tržištu kapitala, dužno je prilikom povećanja temeljnog kapitala ulozima, izdati prospekt ako prilikom povećanja temeljnog kapitala uvrštava vrijednosne papire na uređeno tržište u Republici Hrvatskoj, odnosno javno nudi vrijednosne papire na području Republike Hrvatske. Prospekt ima ulogu informiranja o unutarnjoj strukturi društva te njegovom pravnom, poslovnom, financijskom i računovodstvenom stanju. Sve navedene informacije trebale bi ulagaču oslikati stanje društva tako da on može odlučiti gdje će uložiti svoj novac. Postoje iznimke, propisane Zakonom o tržištu kapitala i Uredbom (EU) 2017/1129, kad prospekt nije potrebno objaviti. U tom slučaju društvo mora obavijestiti HANFU o korištenju propisane iznimke. Sve informacije u prospektu moraju na jednostavan, točan i potpun način oslikati financijsko stanje s procjenom kretanja dobiti i gubitka, procjenu rizika te prava iz papira.²⁴

²² Barbić J., Ibid. 1434.-1436.

²³ Barbić J., Ibid., 1436-1437.

²⁴ <https://www.hanfa.hr/podrucja-nadzora/trziste-kapitala/izdavatelji/prospekt/> (10. lipnja 2024.)

Dionice se upisuju upisnicom. Upisnica je pisana izjava koja sadrži podatke o danu kad je donesena odluka o povećanju temeljnog kapitala, iznosu za koji se dionice izdaju, iznosu utvrđenih uplata te opsegu dodatnih obveza ako su preuzete. Mora sadržavati i utvrđenje glede povećanja temeljnog kapitala unosom stvari i prava. Ako se izdaju dionice više rodova, upisnica mora sadržavati i ukupan nominalni iznos svakog roda, odnosno iznos temeljnog kapitala koji se odnosi na dionice izdane bez nominalnog iznosa. Ništetna bi bila upisnica sastavljena bez nekog od navedenih sastojaka.²⁵

ZTD štiti manjinske dioničare, propisujući pravo prvenstva pri upisu dionica. Pravo prvenstva je neodvojivo imovinsko pravo koje svojem nositelju daje pravo na tražbinu prema društvu. Ono je odraz načela da svi dioničari imaju jednak položaj u društvu. Naime, dioničari od trenutka donošenja odluke o povećanju temeljnog kapitala do naznačenog roka za upis, imaju pravo zahtijevati da im društvo omogući upis i uplatu novih dionica razmjerno udjelu kojeg već drže u društvu. Na taj je način zaštićeno i njihovo pravo glasa i pravo na sudjelovanje. Kako bi ostvario pravo prvenstva, dioničar mora, nakon legitimacije društvu kuponom, ispravom ili izvatkom iz registra dionica, odnosno podatkom iz središnjeg depozitorija kojeg može dobiti od središnjeg klirinškog društva, ako se radilo o nematerijaliziranim dionicama, izjaviti društvu usmeno ili pisano da će se koristiti tim pravom. Nakon toga, dioničar i društvo sklapaju ugovor o upisu dionica. Nakon proteka prekluzivnog roka, koji mora iznositi najmanje četrnaest dana, stjecatelj se ima pravo upisati.²⁶

Postoji opcija kojom dioničar može tražbinu prema društvu s naslova prava prvenstva prenijeti na trećeg, cesijom, tako da treći postane nositelj prava prvenstva. Naravno, cesija je moguća samo dok pravo prvenstva sam ne iskoristi jer se to pravo se konzumira njegovim korištenjem, odnosno nekorištenjem nakon proteka roka.²⁷

Pravo prvenstva se može isključiti odlukom o povećanju, poštujući načelo primjerenosti, samo uz prevagu interesa društva nad pojedinačnim interesima, što se u principu događa vrlo rijetko. Kad društvo ne bi imalo opciju kojom može ograničiti ostvarivanje tog prava, čekanje na sam upis dioničara ili moguće ustajanje s tužbom za pobijanje odluke o povećanju temeljnog kapitala od strane dioničara, može društvo izložiti i dodatnim troškovima koji u kombinaciji s promjenom vrijednosti dionica na tržištu mogu nanijeti financijsku štetu društvu. Dioničari ako smatraju da je povrijeđeno njihovo pravo prvenstva upisa novih dionica, mogu podići tužbu

²⁵ Barbić J., op.cit. (bilj. 3), str. 1441.

²⁶ Barbić J., Ibid., str.1441.-1442.

²⁷ Barbić J. Ibid., str. 1442.

kojom se traži pobijanje odluke o isključenju njihova prava. Tad će se sud voditi načelom razmjernosti koje se mora poštovati prilikom svakog zadiranja u nečije pravo. Sud sagledavajući *ex ante* iz perspektive poduzetnika koji nije interesno povezan sa društvom donosi zaključak o tome jesu li stvarno prevagnuli interesi društva. Prava svrha zakonski dane mogućnosti isključenja prava prvenstva upisa novih dionica je prevencija nepotrebnog potencijalnog odugovlačenja povećanja temeljnog kapitala kad je isti potrebno povećati u što bržem roku.²⁸ Ako se dioničaru povredi njegovo pravo, on može tužbom zatražiti da privremenom mjerom zaustavi primjena odluke sklapanja ugovora s trećim, kojom je društvo povrijedilo njegovo pravo prvenstva, te zatražiti da su naloži sklapanje ugovor s njim. Ako je temeljni kapital već povećan, može od društva samo tražiti naknadu štete.²⁹

Dioničari su nositelji prava prvenstva, uključivo i dioničari koji nemaju pravo glasa. Društvo, kao imatelj vlastitih dionica ili dionica koje za njega drži treća osoba, ne uživa pravo prvenstva.³⁰ Pravo prvenstva nema ni ovisno društvo o tom društvu, ni društvo u kojem ono ima većinski udio. Kad bi za njihov račun, a u svoje ime djelovala treća osoba, ni tad ne bi postojalo zakonsko pravo prvenstva jer se i te dionice smatraju dionicama tog društva (vlastite dionice).³¹ Društva s uzajamnim udjelima uživaju pravo prvenstva koje može biti ograničeno maksimumom od jedne četvrtine temeljnog kapitala. Kako se pravo prvenstva ne može pravno protumačiti kao plod, plodouživatelj su zaknuti za pravo prvenstva. Kad bi eventualno i postojao neki pravni odnos na tragu toga da plodouživatelj ima pravo prvenstva, on bi mogao biti samo obveznopravne naravi, a nikako stvarnopravne. Upravo je dioničar taj koji odlučuje o tome hoće li se uopće koristiti pravom prvenstva te hoće li ga cedirati. Ako dioničar odluči steći nove dionice koristeći se svojim pravom, plodouživatelj, ako želi steći pravo plodouživanja na njima, mora zahtijevati od dioničara da mu pribavi to pravo. Naravno, ukoliko bi dioničar postupio na način da umanji vrijednost dionica, plodouživatelj ima pravo na naknadu štete. Založni vjerovnici se nalaze, *mutatis mutandis*, u istom pravnom položaju glede prava prvenstva kao i plodouživatelj. Fiducijarni imatelj dionice, za razliku od plodouživatelja i založnih vjerovnika, ima pravo prvenstva. Banke, ako im je pravo prvenstva dano u depozit, nisu ovlaštene koristiti se tim pravom bez dogovora sa svojim klijentom.³²

²⁸ Barbić J., Ibid. 1443.

²⁹ Barbić J., Ibid., str. 1441.-1445.

³⁰ Miladin, P., *Pravo prvenstva upisa novih dionica*, Zbornik PFZ., 61, (4), Zagreb, 2011., str. 1194.

³¹ ZTD čl.237.

³² Miladin, P., op.cit. (bilj 30.), str. 1194.-1201.

Slijedeći korak povećanja temeljnog kapitala ulozima je uplata barem najmanje propisanog iznosa uloga za nove dionice, vodeći se istim pravilima za uplatu kao i pri osnivanju društva, na žiro račun društva i podnošenje prijave za upis povećanog temeljnog kapital u sudski registar. Temeljni kapital je tek povećan upisom u sudski registar. Nakon toga društvo može izdati nove dionice onima koji su upisali takve dionice.³³

4.2. Uvjetno povećanje temeljnog kapitala

Uvjetno povećanje temeljnog kapitala provodi se, u potrebnoj mjeri, kako bi se ostvarilo pravo na stjecanje dionica. ZTD propisuje četiri situacije kojima se može na ovaj način, odlukom glavne skupštine, povećati temeljni kapital. Vjerovnik može ostvariti svoje pravo te se namiriti na način da zamijeni svoje zamjenjive obveznice dionicama. Ukoliko društvo dobro posluje, vjerovnik ima pred sobom *facultas alternativu* namirenja svoje tražbine. Ugovorom o pretvaranju tražbine u dionice, može steći članstvo u društvu. Tim postupkom njegov položaj vjerovnika se transformira u položaj dioničara.³⁴

Ako se društvo nađe u financijskim poteškoćama te treba hitno prikupiti kapital, može izdati obveznice, najčešće one na donositelja, čiji se nominalni iznos zajedno s kamatama treba u određenom roku vratiti donositelju. Kamate se mogu ugovoriti fiksno ili promjenjivo uz moguću kombinaciju oba modela, kumulativno. Postoji mogućnost ugovaranja i tzv. „opcije“, točnije prava na stjecanje određenog broja dionica. Vjerovnik može sklopiti i ugovor o stjecanju dionica prihvatom ponude dane od strane društva za određeno vrijeme. Na ovaj način društvo ima dobru startnu poziciju za privlačenje novog kapitala, čak i u slučaju lošijeg poslovanja. S druge strane, vjerovnicima, koji imaju ulagačku viziju te vjeruju u cilj društva, daje se prostor za osluškivanje kretanja vrijednosti dionica tog društva na uređenom tržištu, ostavljajući im dovoljno prostora za poslovni manevar.³⁵

Prilikom pripajanja, spajanja i priključenja društava, temeljni kapital se također uvjetno povećava. Isto je moguće i u slučaju sklapanja ugovora o vođenju poslova ili prijenosu dobiti.³⁶ Iz razloga što oba ugovora sadrže obvezu kojom vladajuće društvo mora na zahtjev vanjskog dioničara preuzeti njegove dionice u zamjenu za isplatu primjerene otpremnine.³⁷

³³ Barbić J., op.cit. (bilj. 3), str. 1444. – 1454.

³⁴ Barbić J., Ibid, str.1454.

³⁵ Barbić J., Ibid., str. 1455.-1456.

³⁶ Barbić J.,Ibid., str. 1456.

³⁷ ZTD čl.492 st1.

Također, uvjetno povećanje omogućava zaposlenima, članovima uprave i izvršnim direktorima u društvu ili povezanom društvu, da mogu ostvariti pravo na dionice ili pravo prvenstva koje im pripada temeljem prava na sudjelovanje u dobiti. To pravo mogu ostvariti samo ako prema društvu imaju konkretnu tražbinu, temeljem odluke glavne skupštine. Zaposleni bi svoje pravo na sudjelovanje u dobiti mogli ostvariti i na drugi način, stjecanjem vlastitih dionica društva ili povećanjem temeljnog kapitala ulozima, ali uvjetnim povećanjem temeljnog kapitala društvo ne mora koristiti vlastitu imovinu. Na taj način se ostvaruju i prava zaposlenih u ovisnim društvima. Ovo pravo se ne bi moglo dati članovima nadzornog i upravnog odbora, no ako bi djelovali kao zaposlenici nekog od društava u koncernu, obavljajući posao članova nadzornog ili upravnog odbora, u jednom ili više njih, imaju to pravo.³⁸

U slučaju da vladajuće društvo želi dati otpremninu članovima i dioničarima ovisnog ili priključenog društva, kad vladajuće društvo s ovisnim sklopi ugovor o vođenju posla ili prijenosu dobiti, vanjski dioničari imaju pravo zatražiti od vladajućeg društva preuzimanje njihovih dionica te primjerenu otpremninu. Primjerena otpremnina se može dati u dionicama vladajućeg društva ili u novcu, poštujući pritom omjere zamjene dionica, koji bi se koristili u slučaju spajanja društva, te kretanje dobiti i samo imovinsko stanje društva. U slučaju priključenja, dioničari priključenog društva imaju pravo istupiti te primiti primjerenu otpremninu u dionicama glavnog društva, zadržavajući pravo da zahtijevaju da im se primjerena otpremnina isplati u novcu.³⁹

Gornja granica uvjetnog povećanja temeljnog kapitala je polovina ukupnog temeljnog kapitala, odnosno desetina ako se radi o povećanju kako bi zaposleni, članovi uprave i izvršni direktori u društvu ili povezanom društvu mogli ostvariti pravo na dionice ili pravo prvenstva koje im pripada temeljem prava na sudjelovanje u dobiti. Odluke glavne skupštine kojima bi se povrijedilo navedeno ograničenje bile bi ništetne.⁴⁰

Prilikom uvjetnog povećanja kapitala, dioničari nemaju pravo prvenstva. Zakon o tržištu kapitala šuti o tome treba li se izdati prospekt, Barbić navodi kako je razvidno da to u ovom slučaju nije potrebno. Iz razloga što samo imatelji obveznica mogu ostvariti to pravo, a oni su već bili informirani prospektom objavljenim prilikom izdavanja obveznica.⁴¹

³⁸ Barbić J., op.cit. (bilj. 3), str. 1456.-1457.

³⁹ Barbić J., Ibid., str.1457.

⁴⁰ Barbić J., Ibid., str. 1458.

⁴¹ Barbić J., Ibid., str. 1460.

Glavna skupština u odluci mora navesti jednu od četiri navedene svrhe za takvo povećanje, iznos ili osnove za izračun iznosa dionica te osobe koje se mogu koristiti pravom prvenstva.⁴² Ako se radi o povećanju kako bi zaposleni, članovi uprave i izvršni direktori u društvu ili povezanom društvu mogli ostvariti pravo na dionice ili pravo prvenstva onda se navodi još cilj i rok za korištenje danim pravom.⁴³

Moguće je uložiti stvari i prava prilikom uvjetnog povećanja temeljnog kapitala, ako se to izričito objavi prilikom sazivanja glavne skupštine. Tad odluka sadržava i predmet uloga, podatke o ulagatelju stvari i prava te nominalni iznos stečenih dionica za uloženo. Za unos stvari i prava primjenjuju se one iste odredbe kao i prilikom unosa stvari i prava pri osnivanju društva.⁴⁴ No, davanje obveznica u zamjenu za dionice s prvenstvenim pravom upisa dionica ne smatra se ulaganjem stvari i prava.⁴⁵

Odluka se prijavljuje registarskom sudu kako bi se proveo upis nakon čega ovlaštenik daje izjavu volje u pisanom obliku. Ugovor o upisu dionica nastaje temeljem izjave ovlaštenika i društva. Nakon što ovlaštenik uplati puni iznos, uprava izdaje dionice. Protekom poslovne godine, uprava u roku mjesec dana treba registarskom sudu podnijeti prijavu ukupno izdanih dionica. Za razliku od povećanja temeljnog kapitala ulozima, prilikom uvjetnog povećanja temeljnog kapitala, temeljni kapital se povećava postupno, izdavanjem dionica, a upis u sudski registar je deklaratoran.⁴⁶

4.3. Zamjenjive obveznice i obveznice s promjenjivim kamatama

Društvo može s trećima stupati u obveznopravne odnose. Sklapanje ugovora spada u vođenje poslova društva za što je nadležna uprava, odnosno izvršni direktori. Radi se o financiranju društva vanjskim kapitalom koje može dovesti do povreda prava, iz tog razloga uprava, odnosno upravni odbor, može djelovati samo u rasponu odluke glavne skupštine po tom pitanju, u roku od najviše 5 godina. Glavna skupština odlučuje većinom propisanom u statutu, a ako statut o tome šuti onda tročetvrtinskom većinom zatupljenog temeljnog kapitala na glavnoj skupštini.⁴⁷

⁴² ZTD čl. 314. st. 2. t. 1.-3.

⁴³ ZTD čl.314 st.2 t. 4.

⁴⁴ Barbić J., op.cit. (bilj. 3),str.1461.

⁴⁵ ZTD čl. 315 st.1.

⁴⁶ Barbić J., op.cit. (bilj.3), str. 1466.

⁴⁷ Barbić J., Ibid., str. 1486.- 1487.

Zamjenjive obveznice su one na temelju kojih se vjerovnicima daje pravo da ih zamjene za dionice ili koje im daju pravo prvenstva pri upisu dionica. Kad govorimo o obveznicama s promjenjivom kamatom, to se odnosi na one kojima se prava vjerovnika stavljaju u vezu sa sudjelovanjem dioničara u dobiti.⁴⁸

Odluka glavne skupštine o davanju prava trećima mora sadržavati naznaku koje pravo se daje trećima te iznos do kojeg se daje. Ako se radi o pravu sudjelovanja u dobiti, potrebno je navesti i kamate. Nadalje, treba naznačiti, je li davanje prava, obveza ili ovlast uprave, odnosno izvršnih direktora. Odlukom je moguće isključiti pravo prvenstva dioničara. Glavna skupština slobodna je dodatno ograničiti upravu ili upravni odbor, davanjem rokova, vrstom vrijednosnih papira koje će izdavati, pojedinostima sudjelovanja u dobiti i sl. Dioničari i u ovom slučaju imaju pravo prvenstva.⁴⁹

4.3. Odobreni temeljni kapital

Temeljni kapital moguće je povećati ulozima temeljem odluke uprave, odnosno upravnog odbora, koji crpe tu ovlast iz statuta društva.⁵⁰ Statutom se u tom slučaju, uz navedenu ovlast, moraju propisati, iznos za koji se povećava temeljni kapital i rok za povećanje. Ako ta ovlast i nije prvobitno bila propisana statutom, glavna skupština može izmjenom statuta uvesti tu opciju. Pritom je takvu ovlast upravi ili upravnom odboru moguće dati samo na određeni rok.⁵¹

Da bi odluka uprave bila valjana, potrebna je suglasnost nadzornog odbora. Ako bi nadzorni odbor odbio dati suglasnost, iako to samo po sebi ne bi predstavljalo samu nevaljanost odluke, registarski sud može odbiti upis povećanja temeljnog kapitala. U slučaju da uprava, zajedno s predsjednikom nadzornog odbora podnese prijavu za upis u sudski registar, sud može uzeti da je suglasnost dana.⁵²

Suprotno tome, ako bi uprava donijela odluku bez dane ovlasti, odnosno nakon proteka propisanog roka ili ako bi odluka skupštine o izmjeni statuta bila proglašena pobožnom, registarski sud ne bi mogao provesti takav upis povećanja temeljnog kapitala, a sklopljeni ugovori o upisu dionica bili bi ništetni.⁵³

⁴⁸ ZTD, čl. 341 st.1

⁴⁹ Barbić J., op.cit. (bilj. 3), str. 1487.

⁵⁰ ZTD čl. 232. st.1

⁵¹ Barbić J., op.cit. (bilj. 3), str.1467.-1468

⁵² Barbić J., Ibid., str.1470.

⁵³ Barbić J., Ibid., str.1470.

Odluka uprave o povećanju temeljnog kapitala predstavlja mogućnost povećanja temeljnog kapitala, a ne i samo njegovo povećanje, za povećanje će biti potrebno da se ono provede primjenom pravila koja vrijede za povećanje temeljnog kapitala ulozima. Ovakvo rješenje ostavlja prostora za osluškivanje potreba društva koje se, ovisno o poslovanju, mogu relativno često mijenjati te omogućuje brzu reakciju uprave društva.⁵⁴ Društvo ima obvezu izdavanja i objave prospekta, osim kad je to isključeno zakonom. Iako se i na ovaj način povećanja, primjenjuju pravila za pravila za povećanje uplatom uloga, ipak su propisane određene pojedinosti za odobreni temeljni kapital. Recimo, u slučaju da se dionice izdaju zaposlenicima, uložiti koji su trebali biti uplaćeni prilikom prethodnih povećanja temeljnog kapitala, ne moraju biti uplaćeni u cijelosti.⁵⁵

Osim u novcu, uložiti se mogu dati u stvarima i pravima, ali samo ako uprava, odnosno upravni odbor budu ovlašteni na to od strane glavne skupštine. Uprava mora u upisnici navesti koje stvari i prava se unose i od koga, te nominalni iznos ili broj dionica koje će stjecatelj steći. Daljnji postupak jednak je onom koji se provodi prilikom unosa stvari i prava pri osnivanju društva.⁵⁶

Dioničari i dalje imaju pravo prvenstva, koje se može isključiti ili ograničiti od strane uprave samo na temeljnu ovlasti koju je dobila od glavne skupštine. Glavna skupština može to pravo isključiti i u odluci kojom ovlašćuje upravu odnosno upravni odbor za povećanje temeljnog kapitala. Ako odluka o tome šuti, uprava, odnosno upravni odbor ovlašteni su ograničavati ili isključiti prava samo u okvirima koje dopušta statut.⁵⁷ Nakon uplate najmanje minimalnog iznosa kojeg je potrebno uplatiti ili unijeti u društvo na ime uplate uloga, podnosi se prijava registarskom sudu te se nakon upisa izdaju nove dionice.⁵⁸

4.5. Povećanje temeljnog kapitala iz sredstava društva

Pretvaranjem rezervi kapitala, rezervi iz dobiti i zadržane dobiti u temeljni kapital, povećava se temeljni kapital iz sredstava društva.⁵⁹ Ovaj slučaj razlikuje se od navedenih do sad zato što se društvo financira unutarnjim, a ne vanjskim kapitalom. U društvu zapravo dolazi do

⁵⁴ Barbić J., Ibid., str.1467.

⁵⁵ Barbić J., Ibid., str.1471.

⁵⁶ Barbić J., Ibid., str.1471.

⁵⁷ Barbić J., Ibid., str.1473.

⁵⁸ Barbić J., Ibid., str. 1474..

⁵⁹ ZTD, čl. 328

restrukturiranjem imovine društva iz jednog režima u drugi. Temeljni kapital može se povećati samo ako računom dobiti i gubitka, napravljenog temeljem godišnjeg financijskog izvješća koje je potvrđeno od strane revizora, nije iskazan gubitak. Rezerve iz kojih će se imovina pretvoriti u temeljni kapital također moraju biti iskazane u godišnjem financijskom izvješću te moraju prelaziti iznos od pet posto od ukupnog iznosa temeljnog kapitala. Ako su navedene pretpostavke ostvarene, glavna skupština može donijeti odluku o povećanju koja mora sadržavati iznos za koji se povećava te koliko će iznositi temeljni kapital nakon povećanja, iznose rezervi kapitala, odnosno iznose dobiti i zadržane dobiti te godišnja financijska izvješća koja su temelj za donošenje odluke. Mora biti navedeno, ovisno o kojoj vrsti dionica se radi, hoće li se izdati nove dionice sa ili bez nominalnog iznosa ili će društvo povećati nominalni iznos, odnosno broj postojećih dionica. Za razliku od ostalih načina povećanja temeljnog kapitala, prilikom povećanja iz vlastitih sredstava društvo nije dužno izdati prospekt iz razloga što prilikom ove vrste povećanja temeljnog kapitala nema novih dioničara niti uplata, stoga nema ni potrebe za prospektom.⁶⁰

Društvo nakon toga predaje prijavu za upis registarskom sudu, koji će udovoljiti zahtjevu ako godišnje financijsko izvješće koje je potvrdio revizor nije starije od osam mjeseci te su podnositelji prijave predali izjavu kojom tvrde da po njihovom saznanju, u međuvremenu nije došlo do smanjenja imovine.⁶¹ Danom upisa odluke temeljni kapital je povećan.⁶² Dioničarima, trećima koji imaju založno pravo ili pravo plodouživanja, te društvu koje drži vlastite dionice, pripadaju članska prava nastala povećanjem temeljnog kapitala.⁶³ Ovim načinom imovina društva iz slobodnijeg, prelazi pod stroži režim te tim potezom društvo može utjecati, kako na visinu dividende, tako i na cijenu dionica na tržištu.⁶⁴

5. SMANJENJE TEMELJNOG KAPITALA

Smanjenje temeljnog kapitala može biti prouzrokovano različitim razlozima, može se raditi o saniranju gubitaka nastalih lošim poslovanjem društva ili želji da uneseno na ime temeljnog kapitala prijeđe u imovinu društva te time prestane biti opterećeno strogim zakonskim pravilima. ZTD propisuje da se temeljni kapital može smanjiti redovno, pojednostavljeno te

⁶⁰ Barbić J., op.cit. (bilj. 3), str. 1477-1478.

⁶¹ ZTD, čl. 331, st. 1 i st. 2

⁶² ZTD, čl. 332 st.1

⁶³ Barbić J., op.cit., (bilj. 3), str. 1479.

⁶⁴ Petrović S., Ceronja P.; *Osnove prava društava*, Pravni fakultet, Zagreb, 2019., str. 158.

povlačenjem dionica. Uz „klasična“ smanjenja, moguće je istodobno smanjenje i povećanje temeljnog kapitala koje se vrši dvjema odlukama donesenim na istoj glavnoj skupštini, što će se najčešće dogoditi u slučaju kad iznos temeljnog kapitala odlukom o smanjenju, pada ispod zakonskog minimuma, pa se stoga mora odmah i povećati.⁶⁵ To omogućuje da se smanjenjem temeljnog kapitala ispod dopuštenog minimalnog iznosa potpuno ukloni razlika između aktive i pasive te se time olakša sanacija društva. Posljedica takvog smanjenja je da dionice društva postaju ništetne te se mora povećati temeljni kapital kako bi društvo izdalo nove dionice i time steklo novo članstvo jer društvo ne može postojati bez članova. Prilikom takvog povećanja uloge je moguće uplatiti samo u novcu.⁶⁶

5.1. Redovito smanjenje temeljnog kapitala

Za redovito smanjenje temeljnog kapitala potrebno je da glavna skupština, koja je isključivo nadležna, donese odluku tročetvrtinskom većinom zastupljenog temeljnog kapitala, pazeći pritom da dioničari svakog roda dionica, ako ih je društvo izdalo, očituju odvojenim glasovanjem ili glasovanjem na posebnoj skupštini.⁶⁷

Odluka mora sadržavati iznos za koji se temeljni kapital smanjuje, kao i iznos nakon smanjenja, cilj i način smanjenja. U suprotnom može doći do poboynosti odluke. Postoji mogućnost propisivanja mjerila kojima se može odrediti iznos smanjenja temeljnog kapitala, umjesto egzaktnog iznosa. Cilj smanjenja temeljnog kapitala nije propisan, no temeljni kapital se može smanjiti samo u dopuštene svrhe. Zbog toga cilj mora biti sadržan u odluci, kako bi se onemogućile potencijalne malverzacije. Ovisno o vrsti dionica, smanjenje temeljnog kapitala se vrši na različite načine. Smanjenje dionica s nominalnim iznosom se vrši na način da se nominalni iznos dionice smanji, a uvijek postoji mogućnost spajanja dionica. Ako se radi o dionicama bez nominalnog iznosa, temeljni kapital se smanjuje bez da se dira u njihov broj. Ako bi smanjenje dovelo do toga da iznos, koji se na njih odnosi, padne ispod zakonskog minimuma iznosa temeljnog kapitala koji mora otpadati na dionicu, primjenjuje se metoda spajanja dionica. Tijekom cijelog postupka treba paziti da se ne poremete omjeri članskih prava i rodova dionica u društvu zbog čega se promjena uvijek provodi na svim dionicama društva,

⁶⁵ Petrović S., Ceronja P., Ibid., str. 159.

⁶⁶ Barbić J., op. cit. (bilj. 3), str. 1497.

⁶⁷ ZTD, čl. 342. st 1 i 2

bez obzira na rod ili vrstu jer svaka dionica mora glasiti na određen nominalni iznos ili dio temeljnog kapitala.⁶⁸ Danom upisa odluke u sudski registar temeljni kapital je smanjen.⁶⁹

Treće osobe mogu se naći u dvjema različitim pozicijama prilikom smanjenja temeljnog kapitala. Ako se nalaze u takvom pravnom odnosu s društvom, temeljem kojeg postaju nositelji prava kojim mogu zahtijevati sudjelovanje u temeljnom kapitalu društva. Tad samo smanjenje može dovesti do uvećanja njihova prava, zbog toga što je pravo sudjelovanja u temeljnom kapitalu izraženo u nominalnom iznosu. Kako bi se izbjegla takva situacija, ugovorima sklopljenim između društva i tih osoba se njihova prava prilagođavaju novoj okolnosti smanjenja temeljnog kapitala. S druge strane, ako bi društvo nakon smanjenja temeljnog kapitala, oslobođenu imovinu koristilo za isplatu dioničarima, moglo bi doći do oštećenja vjerovnika.⁷⁰ ZTD stoga propisuje kako vjerovnici imaju pravo na osiguranje svoje tražbine, ako već nemaju prvenstveno pravo namirenja iz stečajne mase.⁷¹

5.2. Pojednostavljeno smanjenje temeljnog kapitala

Pokrivanje gubitaka, izravnanje niže vrijednosti i prenošenje sredstava u rezerve kapitala, su ZTD-om predviđeni razlozi na temelju kojih se temeljni kapital može pojednostavljeno smanjiti. To je moguće samo ako društvo nema zadržanu dobit te ako je u navedene svrhe dio zakonskih rezervi i rezervi kapitala, za koji one prelaze pet posto temeljnog kapitala nakon smanjenja, potrošen. Statutarne i ostale rezerve iz dobiti moraju također biti potrošene.⁷² Gubitak, uprava društva ili izvršni direktor moraju iskazati u izvješću koje ne mora nužno biti godišnje financijsko izvješće, već i izvješće sastavljeno za kraće razdoblje, nakon čega se provođenjem pojednostavljenog smanjenja nastoji povratiti ravnoteža između aktive i pasive društva. Ravnoteža se vraća unutarnjim knjigovodstvenim smanjenjem temeljnog kapitala, dok imovina društva ostaje ista kao i prije smanjenja. Kako je glavni cilj pojednostavljenog smanjenja pokrivanje gubitaka društva, iznos koji društvu ostane nakon smanjenja ne smije se isplatiti dioničarima niti ih se može osloboditi uplate uloga.⁷³ Zabranjena je isplata dobiti dioničarima sve dok zakonske rezerve i rezerve kapitala ne dosegnu pet posto iznosa temeljnog

⁶⁸ Barbić J., op. cit. (bilj. 3), str. 1492.-1495.

⁶⁹ ZTD, čl. 344.

⁷⁰ Barbić J., op. citl (bilj. 3), str.1495.-1496.

⁷¹ ZTD, čl. 345 st.1

⁷² ZTD, čl.349 st. 1 i 2

⁷³ ZTD, čl. 350.

kapitala.⁷⁴ Sam postupak i odluka smanjenja, su iste kao i za redovno smanjenje. Što se tiče vjerovnika, iz razloga što se ovdje radi o „unutarnjem knjigovodstvenom saniranju društva“, njihova prava nisu ugrožena pa nema potrebe za osiguranjima.⁷⁵ Vjerovnici ipak mogu zatražiti osiguranje ili isplatu, nakon što ih društvo, koje ipak želi isplatiti dividendu koja prelazi iznos od četiri posto u prve dvije godine od takvog smanjenja, pozove u godišnjem financijskom izvješću da se jave društvo ako žele dobiti takvo osiguranje od društva.⁷⁶

5.3. Smanjenje temeljnog kapitala povlačenjem dionica

Povlačenje dionica mijenja dioničarsku strukturu, bilo da se radi o dionicama sa ili bez nominalnog iznosa. Prethodni opisani načini smanjenja temeljnog kapitala, zahvaćaju sve dionice, dok su povlačenjem obuhvaćene samo određene dionice. Postoje dva načina povlačenja dionica : prisilno povlačenje i povlačenje dionica nakon što ih društvo stekne.

Prisilno povlačenje mora biti naređeno ili dopušteno statutom društva. Statut, kad se radi o naređenom prisilnom povlačenju, mora propisati pretpostavke i postupak za povlačenje dionica, kao i naknadu koju će dobiti dioničar čija se dionica povlači. Kad se ispune pretpostavke za povlačenje, ono se mora provesti. U suprotnom društvo može odgovarati za štetu. O samom povlačenju odluku donosi uprava, odnosno upravni odbor. Ako bi odluka bila donesena, a da za to nisu ispunjene pretpostavke, takva bi odluka bila bez učinka. Primjerice, može se odrediti da se određeni broj dionica mora povući u određenom razdoblju ili da se imaju povući dionice onih dioničara koji padnu pod stečaj i slično. Kad statut prepušta odluku o povlačenju dionica glavnoj skupštini, propisujući samo mogućnost povlačenja, sa ili bez određenih pretpostavki, radi se o dopuštenom prisilnom povlačenju. U tom slučaju prilikom odluke o povlačenju dionica, glavna skupština dužna je uzeti u obzir stvarni interes društva u konkretnoj situaciji, pritom poštujuću načelo da dioničari uz jednake uvijete imaju jednak položaj u društvu, te paziti da odredi primjerenu naknadu za povučene dionice. Uz to, da se temeljni kapital smanjuje povlačenjem, odluka mora sadržavati i sve one informacije koje sadrži i odluka o redovnom smanjenju temeljnog kapitala o kojoj je bilo riječi u poglavlju 5.1., kao i informacije o tome koje se dionice povlače, u kojem roku, iznos naknade te iz kojih će sredstava naknada biti isplaćena, ako to nije navedeno u statutu.⁷⁷

⁷⁴ ZTD, čl. 351 st.1

⁷⁵ Barbić J., op.cit. (bilj. 3), str.1500.

⁷⁶ ZTD, čl. 351 st..2

⁷⁷ Barbić J., op. cit. (bilj. 3), str. 1502.- 1506.

Vlastite dionice društvo može povući svojevrijedno, odlukom glavne skupštine koja tu ovlast može prenijeti na upravu, odnosno upravni odbor. Takvo povlačenje nije moguće isključiti statutom, iako bi se mogla propisati ograničenja u povlačenju.⁷⁸

Temeljni kapital smanjen je upisom odluke u sudski registar, odnosno povlačenjem dionica, ako su one povučene nakon upisa odluke. Ako bi se radilo o prisilnom povlačenju, temeljni kapital se smatra smanjenim od dana povlačenja dionica.⁷⁹

5.4 Zaštita vjerovnika prilikom smanjenja temeljnog kapitala

Vjerovnicima, koji imaju nedospjele tražbine nastale prije objave upisa odluke o smanjenju temeljnog kapitala društva u sudski registar i koji su se javili u roku šest mjeseci od objave te odluke, društvo mora dati osiguranje. Iznimku od tog pravila bi činili samo oni vjerovnici koji već imaju pravo prvenstvenog namirenja iz stečajne mase dužnika, jer su samim tim već osigurani.⁸⁰ Isto vrijedi i ako imaju neko drugo prikladno osiguranje, poput zaloga pokretne stvari, jamstva, garancije banke i sl. Kad bi oni ipak tužbom zatražili novo osiguranje, društvo bi se lako moglo obraniti ističući prigovor zlouporabe prava.⁸¹

Društvo ne smije vršiti plaćanja dioničarima na temelju smanjenja temeljnog kapitala, prvih šest mjeseci od objave upisa o smanjenju temeljnog kapitala u sudski registar. Bitno je da je društvo prethodno podmirilo tražbine ili dalo osiguranje vjerovnicima koji su se pravodobno javili ili ni po proteku šest mjeseci neće moći vršiti plaćanja dioničarima. Osim u slučaju da sud odluči da društvo ne mora dati osiguranje. Iz istih razloga se dioničare ne može osloboditi da uplate uloge.⁸²

7. ZAKLJUČAK

Potreba za društvima kapitala počela se javljati nakon otkrića Novog svijeta. Društvu koje je tada, u začetku urbanizacije i globalizacije postajalo sve razvijenije, dotadašnja lokalna robna razmjena nije više bila dovoljna. Potreba za udruživanjem u veće grupe koje će realizirati gospodarske projekte većih razmjera, postaja je sve veća. Istraživanja nepoznatih zemlja te

⁷⁸ Barbić J., Ibid. , str. 1505.

⁷⁹ ZTD, čl. 353.

⁸⁰ ZTD čl.345 st.1

⁸¹ Barbić, J., op.cit. (bilj.3.), str. 1496.-1497.

⁸² ZTD čl. 345. st.2

prodaja njihovih dobara na Europskom kontinentu i izgradnja potrebne infrastrukture, donosila je ogroman profit. U to vrijeme i najuspješniji obrtnici se nisu mogli upustiti u tako skupe i rizične gospodarske poduhvate. Stoga se javila potreba za osnivanjem društva kapitala koja će zajedničkim ulozima steći dovoljan ekonomski poticaj, u kombinaciji sa činjenicom da ulagači odgovaraju samo tim ulozima, te stvoriti dobar temelj za gospodarsko djelovanje. Ni u suvremeno doba ne jenjava potreba za društvima kapitala.

Prilikom osnivanja dioničkog društva, ključan korak je unos temeljnog kapitala. Njegova važnost proizlazi iz općeg obilježja društava kapitala, koje ih razlikuje od društva osoba, a to je da ona odgovaraju za obveze svojom imovinom. Ovisno o financijskom stanju i potrebama društva, ono na glavnoj skupštini može donijeti odluku o promjeni temeljnog kapitala, bilo da se radi o povećanju ili smanjenju. Temeljni kapital može biti pokazatelj statusa društva u poslovnom svijetu potencijalnim poslovnim partnerima, ali ga se nipošto ne može percipirati kao jamstveni element. Današnji poslovni svijet zahtjeva pouzdano i brzo osluškivanje tržišta, koje za sobom treba povući odgovarajuće poslovne reakcije. Primjerice, potencijalnim ulagateljima, opetovano smanjenje temeljnog kapitala radi pokrivanja gubitaka može biti pokazatelj da bi trebali dvostruko razmisliti o ulaganju, dok povećanje temeljnog kapitala može biti pokazatelj prosperiteta društva i samim time pogodnog ozračja za ulaganje.

Na taj način temeljni kapital daje mogućnost fizičkim i pravnim osobama koje imaju dugoročne vizije poslovanja, poduzimanje odgovarajućih poslovnih poduhvata koji mogu djelovati poticajno kako na ekonomiju, tako i na osobni probitak.

Nizom kočnica propisanih zakonom, koje se tiču samog unosa i održanja temeljnog kapitala, njegovog povećanja i smanjenja i zaštite vjerovnika, osigurava se da uloga temeljnog kapitala, tijekom cijelog poslovanja društva, ostane neosujećena. A dobar normativni temelj u kombinaciji sa profesionalnim vodstvom koje zna ostvariti optimalan omjer investiranja, financiranja i isplate dividendi dioničarima, daje recept za uspjeh.

8. LITERATURA

1. Barbić J., *Pravo društava, knjiga prva, opći dio*, Organizator, Zagreb, 2006.
2. Barbić J., *Pravo društava, knjiga druga, društva kapitala, svezak I., dioničko društvo*, Organizator, Zagreb, 2020.
3. Zakon o trgovačkim društvima NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23
4. Petrović S., Ceronja P., *Osnove prava društava*, Pravni fakultet, Zagreb, 2019
5. Zakon o izmjenama Zakona o trgovačkim društvima NN 114/2022
6. <https://www.hanfa.hr/podrucja-nadzora/trziste-kapitala/izdavatelji/prospekt/>
(10. lipnja 2024.)
7. Miladin, P., *Pravo prvenstva upisa novih dionica*, Zbornik PFZ., 61, (4), Zagreb, 2011., str. 1181-1251.
8. Barbić J., *Uloga temeljnog kapitala ; Vladavina prava*, Zagreb, 2000., god. IV, br. 3-4, str. 51-70.
9. Jurin, I., *Gospodarsko značenje dioničkog društva*, Ekonomska misao i praksa, Dubrovnik, 2004., god. XII., br. 2, str. 197. – 214.